

פרשת חוקת

וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם (כ, יא)

ופירש"י, דלפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכות כבראשונה שנאמר והכית בשר, ונזדמן להם אותו סלע והכהו, ע"כ.

ולכאורה קשה, דאחרי שמתחילה נקטו דבעי דיבור אלא שלא הועיל משום שהיה סלע אחר, אמאי הכו בסלע אחר, וממנ"פ אי נקטו דבעי דיבור ומה שלא הועיל הדיבור הוא משום שאין זה אותו סלע, הו"ל לדבר אל סלע אחר, ואי נקטו דבעי הכאה ומש"ה לא הועיל דיבורם הו"ל להכות לאותו סלע שדיברו אליו כיון שהחסרון הוא במה שבסלע זה היה דיבור ולא הכאה, אבל מה הענין של הכאה בסלע אחר.

ולעיל מינה כתיב (פסוק ח) קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע, ועיין ברמב"ן ואוה"ח שעמדו על התוספת של סיפא דקרא במש"כ והוצאת להם מים מן הסלע וגו', והרי כבר כתיב ברישא דקרא ונתן מימיו, ולכאורה כפלו הדברים.

ונראה עפ"י מש"כ רש"י (לקמן פסוק יב), עמש"כ שם ויאמר ה' אל משה יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ, ופירש"י שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה ונקיים דבורו של מקום ק"ו אנו, ע"כ. ונראה דענין קיום דבורו של מקום ע"י הסלע אין לו מקום אא"כ יש כבר בסלע את התכונה ליתן מים, אלא שאין זה תפקידו של הסלע למים ולכן אינו נותן את מימיו, וע"י ציוויו של מקום עשה מה שנצטווה אע"פ שאין זה תפקידו, ומחמת הציווי, ודמי להא (דחולין ז, א) בגינאי נהרא שאמר לו רפב"י פלוג לי מימך כיון שהולך אני בציוויו של מקום, אבל אם לא היה בסלע מים אין כאן ענין של ציווי המחיש את הסלע כיון שאין בו מים ומהיכן יתן מים ע"פ חיוב הציווי כשאין בו מים, ורק ע"ז שכבר היו בו מים מהכאה ראשונה שמזמן יציאת מצרים, וכמבואר (בשמות יז), אלא שמשמתי מרים פסק וכמוש"כ רש"י (לעיל פסוק ב), נאמר בזה למשה שלא נשתנתה מהותו של הסלע מעכשיו לסלע דעלמא שאין בו שייכות מים, אלא רק שפסק מליתן מימיו שעדיין ישנם בו, וע"ז נאמר לו ציווי לסלע שימשיך ליתן את מימיו מכח חיובו לשמוע לציוויו של מקום.

ונמצא לפ"ז ששתי עניני פלאות היו בסלע, א' במה שהיה בו כח למים, וב' שנתן את מימיו החוצה אף שאין זה תפקידו אחר מיתת מרים, וזה נראה במש"כ (בתהילים קיד, ח) ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעיינו מים, ועיין ברמב"ן כאן שהביא להאי קרא לענין המים שמן הסלע, והיינו ב' נסים נעשו בכח ה', א' ההופכי הצור אגם מים, דצור אינו ענין למים ומ"מ נהפך לאגם שיש בו מים, אבל כנ"ל אכתי אינו מחייב שיצאו ממנו המים המכונסין בו, ומשום שרק אגם המכונס בו מים הוא ולא מעיין המוציא את מימיו החוצה, וע"ז כתיב חלמיש למעיינו מים דחלמיש הוא קשיות וחוזק ומשום שגם כשיש בו מים ע"י תוקף וחוזק הענין של סלע שאינו ענין למים נשארים אצלו, המים בגדר אגם מים שאינו כמעין המפכה ומוציא מימיו לחוץ, וע"ז כתיב שדבר נוסף עשה ה' והוא שמחלמיש המנגד להוצאת המים, עשאו ה' מעיינו מים שיצאו המים לחוץ כבמעין, שכנ"ל ב' חידושים ישנם כאן וביארן הכתוב.

וזה מבואר מעצם הענין דחזינן שבפעם ראשונה אכן היה ע"י הכאה, ורק כאן נצטוו ע"י דיבור בלבד, ואם ע"י דיבור יש להקדישני שאין ע"י הכאה וכמוש"כ רש"י דמה"ט נענשו, מ"ש שבפעם ראשונה לא נעשה הנס ע"י דיבור וע"ז יהא יותר להקדישני, וכבפעם שני'.

פרשת חוקת

אכן למש"כ בפעם ראשונה דבעי לעשות צור לאגם מים, אין כאן ענין של ציווי אלא כח מיוחד ניתן למשה לשנות הסלע לאגם מים, והוא בגדר הכוחות שהיו לו בעשיית אותות ומופתים במצרים ע"י המטה, וה"ה כאן עשה בגדר זה ע"י המטה, ולכך התם נקט דוקא צור, אבל בפעם שני' שכנ"ל לא פסק הענין של אגם מים אלא רק בטל הענין של למעיינו מים התלוי בציווי, נאמר לו לעשות ע"י ציווי שיש בו להקדישני לעיני בני"ל ללמוד ק"ו מזה לשמיעת ציווי ה' וכמוש"כ רש"י, וזה אירע רק בפעם השניה שבו נאמר בל' סלע.

ועיין בילקו"ש כאן עמש"כ ודברתם אל הסלע, וז"ל והכיתם לא נאמר, א"ל כשהנער קטן רבו מכה ומלמדו כיון שהגדיל בדיבור הוא מייסרו, כך אמר הקב"ה למשה כשהי' סלע זה קטן הכית אותו שנאמר הבית בשר, אבל עכשיו ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד והוא מוציא מים מן הסלע, ע"כ. וצ"ב מאי חילוק יש בין קטן לגדול ומה משל הביא לכאן.

ולהמתבאר א"ש, שנער קטן אינו בר ציווי אלא בעי מעשה לשנות רצונותיו וטבעו וזאת ע"י הכאה, וכן היה בסלע בפעם ראשונה שבע"כ בעי לשינוי טבע ול"ש ציווי בזה, ורק בפעם שני' שכבר יש בו מים, וכלשון סוף המדרש והוא מוציא מים מן הסלע, שתלוי בסלע להוציא מימיו הו"ל כנער גדול שאינו צריך שינוי רצון וטבע אלא צריך ציווי שישמע לקולו, וה"ה כן בסלע עכשיו כשכבר יש בו טבע המים נצרך הוא לציווי. והמעין בקראי ובדברי המדרש כאן יראה דהדברים מדויקים להפליא, ואכמ"ל.

מקור: רבי דוד כהן שליט"א